

Cronologia Revoluției de la Timișoara din 1989

21 decembrie 1989 – joi

Liderii represiunii de la Timișoara încep să aibă ezitări și se abțin să mai susțină acțiunile sângeroase de până atunci împotriva populației orașului. Se așteaptă cu înfrigurare deciziile luate de Ceaușescu, anunțate la mitingul organizat la București. Declanșarea mișcărilor revoluționare din Capitală le aduce bănăștenilor aflați în stradă confirmarea faptului că prăbușirea regimului comunist în România este aproape. Comitetul revoluționar din Balconul Operei are o activitate intensă, încurajând marea masă de oameni aflată acolo. Sunt elaborate noi documente și se fac încercări pentru a fi publicate. Se ia decizia restituirii trupurilor unora dintre decedații aflați la Morga Spitalului Județean. Sosesc în Timișoara mii de membri ai Gărzilor Patriotice din județele din sudul țării. Sunt întâmpinați de revoluționari și convinși să se alăture luptei pentru libertate. Comandamentul represiunii nu renunță însă la luptă, în cursul serii fiind constituită o trupă de șoc, care a primit misiunea de a organiza și pune în aplicare lichidarea liderilor Revoluției aflați în Balconul Operei. Nu vor pune în aplicare acest plan.

0,30

În noaptea de 20 spre 21, liderii politici și administrativi, locali și cei veniți de la București, rămân fără protecție în Comitetul Județean, pentru că Armata este retrasă în cazărmi, iar ei nu sunt informați despre acest ordin (Pacoste, 1990).

1,00

În Piața Operei sunt 200-300 de revoluționari, între orele 3,00 și 5,00 mai rămân doar 50 (Balint, 2007, p. 94).

1,00 – 1,30

Sosește la sediul Consiliului Județean de Partid o trupă de parașutiști în ținută specială, pentru a-i apăra pe liderii represiunii aflați acolo (Popescu, 1989).

1,00 – 3,00

Este redactată Proclamația Frontului Democratic Român constituit la Timișoara. Textul a fost elaborat în holul Operei, la o masă rotundă de la bufetul instituției (Milin, 1990, p. 142). Lorin Fortuna, liderul FDR din acele zile, va declara: „Nu-mi amintesc cu exactitate cine au fost toți cei care au participat la redactarea Proclamației FDR, dar știu că printre ei se aflau Nicolae Bădilescu, Luminița Milutin, Petre Boroșoiu, Claudiu Iordache, Mihaela Munteanu. În jurul orei trei din noapte (joi, 21 decembrie), textul Proclamației fusese finalizat” (Milin, 1997, p. 123)

1,30

Vasile Pătrașcu, dispecer energetic la Regionala Căi Ferate Timișoara, primește notă telefonică din partea conducerii regionale să se organizeze echipe de intervenție în vederea circulației unor trenuri speciale (în număr de nouă, de fapt vor fi 15), cinci pe magistrala 100 (București) și patru pe magistrala 200 (Brașov – Arad – Timișoara), cu destinația Timișoara. Se aproximau 9-10.000 de „militanți constituționali”. În fapt, au fost 20.000. În jurul orei 2,00, Doru Fanu, coleg cu Pătrașcu, a dus în Piață vestea sosirii iminente a oltenilor și a semnat ca reprezentant al CFR pe lista de la Consulatul Iugoslaviei la Timișoara (Milin, 1990, p. 152).

Colonelul Iulian Medrea, de la Miliția Transporturi, primește ordin să asigure sosirea în ordine a garniturilor cu „luptătorii” din Gărzile Patriotice. Refuză să înarmeze milițienii pentru a se opune revoluționarilor (Balint, 2007, p. 94).

1,53

Directorul Sergiu Știrbu informează că la poarta Tipografiei sunt doi cetățeni care au cerut să se tipărească un manifest. Teodor Bulza, redactor-șef al ziarului *Drapelul Roșu*, i-a recunoscut și a reușit să amâne dorința lor (JAO).

3,00 – 4,00

Proclamația a fost definitivată, dactilografiată, fotocopiată și trimisă în stațiile CFR pentru a fi expediată și în alte localități (Oșca, 2011, p. 169).

Prim-ministrul Constantin Dăscălescu și echipa lui părăsesc Comitetul Județean de Partid Timiș pe ușa din dos. Pleacă cu avionul spre București. Participanții au dat ore diferite pentru acest moment: Ion Popescu, șef al Inspectoratului Ministerului de Interne Timiș, susține că la ora 3,00 Dăscălescu și Bobu au plecat cu un ARO la aeroport. În piață mai erau doar 200-300 persoane din cele 6.000 care fuseseră (Popescu, 1989). Radu Bălan susține că la 3,50 Dăscălescu și cu Bobu, ajutați de gen. Nuță și de grupul de parașutiști, au părăsit sediul și s-au îndreptat spre aeroport cu două ARO (Bălan 3, 1990).

Tudor Postelnicu, ministru de Interne, este informat de generalul Nuță despre doleanțele timișorenilor care scandau „Jos Ceaușescu”, „Libertate”, „Democrație” și i-a raportat că a reușit să-i scoată din sediul Județenei de Partid pe Dăscălescu și Bobu. Tot în noaptea de 20 decembrie, generalul Nuță i-a raportat de stângăciile făcute de Armată și organele de stat, care erau să declanșeze la întreprinderea ELBA un adevărat masacru. (Postelnicu, 1990).

4,00

Încercarea lui Sorin Oprea de a prelua puterea la Operă. E schimbat din funcția de șef al gărzii (Suciu și Bogdan, 2011, p. 82).

5,30 – 7,30

La Timișoara ajung garniturile de tren cu luptătorii de la Gărzile Patriotice din Oltenia (Rado, 2011, p. 19).

6,00

Demonstrații au început să revină în Piață. Radio Europa liberă a transmis lista celor 13 de la Comitetul Județean de Partid și platforma-program. (Milin, 1990, p. 150-51).

6,30 – 7,00

Informat că au sosit primele trenuri cu gărzile patriotice din județele Vâlcea, Dolj și Olt, gen. Coman dă ordin să nu debarce (Coman, 1990).

7,00

Coman îi ordonă lui Bălan să se ocupe de predarea către aparținători a morților rămași în Morga de la Spitalul Județean Timiș (Rado, 2011, p. 19). Întrucât în cuvântarea de miercuri seara Ceaușescu anunțase 21 de morți la Timișoara, Coman a pregătit 21 de sicrie, dar secretara cu probleme sociale a spus că erau de fapt 25, și s-au mai confecționat patru sicrie (Bălan 3, 1990). Nicolae Mihalache este apostrofat de gen. Iulian Vlad că nu a raportat că mai mulți manifestați au fost la Consulatul Iugoslav. Vlad a ordonat să fie identificați conducătorii manifestațiilor și să fie arestați (Mihalache 1, 1990).

7,30

Ion Coman este sunat de Ceaușescu pentru a-i raporta care este situația. Coman i-a spus că mai sunt puțini manifestați, că toți arestații au fost eliberați. A întrebat unde sunt Dăscălescu și Bobu, iar când i s-a răspuns că au plecat la București, Ceaușescu s-a enervat, întrebând cine le-a permis să o facă (Coman 1, 1990 și Rado, 2013, p. 16).

7,30 – 8,00

Din balconul Comitetului Județean de Partid, generalul Mihai Chițac dă citire decretului privind instituirea stării de necesitate în județul Timiș (Rado, 2011, p. 19).

Vin în balcon Claudiu Iordache, care avusese o criză de inimă, Ion Monoran, Petrișor Morar, Ion Savu, Petre Petrișor. Iau pe rând cuvântul la balcon (Balint, 2007, p. 96).

Eva Reviczky vede o coloană de muncitori pe str. Pestalozzi îndreptându-se, pe Podul Neptun, spre Județeană și spre Piața Operei (Milin, 1990, p. 147).

8,00

Sosiți de la Timișoara, Constantin Dăscălescu și Emil Bobu îl informează pe Nicolae Ceaușescu despre situația din orașul de pe Bega (Duțu, 2010, p. 133).

Căpitanul Viorel Oancea își informează subordonații din unitatea militară pe care o conducea că nu vor mai îndeplini ordinele conducerii (Suciu și Bogdan, 2011, pp. 485-487).

Răspunzând apelului la grevă generală, angajații marilor întreprinderi din oraș ies în coloane și se îndreaptă spre Piața Operei (Milin, 1990, p. 145).

Apare prima garnitură în stația Timișoara Nord. Erau muncitori, Gărzi Patriotice de la Târgu Jiu. Li se spusese că Timișoara e invadată de sârbi și unguri (Milin, 1990, p. 152).

8,30

Sosesc mai multe garnituri de tren pline cu detașamente ale Gărzilor Patriotice din județele Olt, Vâlcea și Dolj, circa 16.000 de oameni înarmați cu bâte. Unele garnituri fuseseră oprite pe traseu, înainte de a ajunge la Timișoara (Duțu, 2010, p. 132).

Manifestanții din Piața Operei află de sosirea oltenilor și se duc să-i întâmpine în gări, pe jos sau cu autobuzele (Medeleț și Ziman, 1990, p. 25).

Ioan Laslău urcă la balcon pentru a primi de la Fortuna manuscrisul Proclamației în vederea tipăririi la Poligrafie. Este condus la tipografie de un grup masiv de tineri. Acolo, după un timp, sosesc uslașii și caută zațul tipărit al Proclamației. Acesta fusese ascuns de tipografi. După ce pleacă uslașii, se tipărește Proclamația, care, până atunci, fusese multiplicată de mână sau la copiator. Va fi difuzată în dimineața de 22 decembrie. (Suciu, Bogdan, 2011, p. 495-497).

8,40

Generalul Ion Coman îl sună pe Ceaușescu să-l roage să dea ordin ca Gărzile Patriotice să nu debarce din trenuri, pentru că nu au unde îi duce, deoarece toată Timișoara e pe stradă. A fost de acord, și oamenii au plecat acasă (Coman 2, 1990).

Elena Ceaușescu și Emil Bobu îi ordonă lui Ion Coman să organizeze contramanifestații. Dincă l-a informat că vor veni 22.000 de gărzi patriotice ca să participe la contramanifestații (Coman 2, 1990).

Maiorul Pleșca de la Unitatea de Mecanizate din Buziaș primește ordin să organizeze o deplasare prin oraș cu șase mașini și 200 militari neînarmați care vor striga pe tot parcursul deplasării: „Armata e cu noi!” (Balint, 2007, p. 96).

Radu Bălan i-a ordonat lui Florea Sofronie, din ordinul lui Ion Coman, să organizeze o contrademonstrație. Urmau să fie formate două coloane, una condusă de Florea Sofronie împreună cu Ioan Rotărescu, iar a doua de către primarul Petru Moț. Aceste coloane trebuiau să aibă în componență 200 de militari, 200-400 de membri ai Gărzilor Patriotice și aproximativ 1.000 de muncitori (Rado, 2011, p. 19).

Tentative de organizare de contramitinguri proceaușiste joi dimineața în întreprinderi, dar nematerializate (Medeleț și Ziman, 1990, p. 25).

8,50

În Timișoara se lansează apelul la grevă generală în întreaga țară și se trimit emisari spre alte orașe (București în special) pentru a informa populația despre ceea ce se întâmplase și se întâmpla în oraș (Duțu, 2010, p. 133).

În unitatea condusă de căpitanul Viorel Oancea sosește secretarul Consiliului Politic Superior al comandamentului lor, generalul Cârneanu. Îl ceartă pe Oancea (Suciu și Bogdan, 2011, p. 485-487).

9,00

Cei cinci membri ai biroului executiv FDR Ies în balconul Operei, sunt ovaționați. Se citește Proclamația Frontului Democratic Român. O citește Fortuna, pentru că era scrisă de mână și doar el își știa descifra scrisul (Milin, 1990, p. 142-143).

Tiberiu Kovacs, muncitor la „6 Martie”, și alți colegi opresc troleibuzele ce treceau pe lângă Operă (Milin, 1990, p. 145).

9,09

Pe bd. Cetății, între nr. 30-50, mai mulți indivizi intră în blocurile de locuințe și forțază oamenii să iasă în stradă (JAO).

9,40

Luptători din Gărzile Patriotice au ajuns în Piața Operei, unde au declarat oamenilor că au venit la Timișoara înarmați cu bâte pentru a goni ungerii sosiți în oraș. Au sosit în total 14 garnituri a câte 14 vagoane. Au fraternizat cu demonstrații (Oșca, 2009, pp, 364-367).

9,52

În fața Poligrafiei s-a oprit o coloană de 150 de persoane care au strigat „Libertatea presei”. Au stat circa 5 minute, după care au plecat spre centru (JAO).

10,00

Tiberiu Kovacs e trimis să-i captureze pe cei care filmau manifestația din Piața Operei de la o fereastră a Hotelului Timișoara. Induși în eroare de conducerea hotelului, găsesc camera goală. Pun pază la toate intrările hotelului. Îl urmăresc pe maiorul de securitate Gruia, care iese din hotel și intră într-un bloc de pe strada Colonel Enescu. De acolo ies alte cinci persoane, care o rup la fugă cu caseta și urcă într-o mașină (Milin, 1990, p. 145).

10,10

Se cer de la Balconul Operei donatori de sânge. Mai mulți participanți se duc la Centrul de Recoltare a Sângelui de lângă Spitalul Județean (Milin, 1990, p. 148).

Alexandru Ciura ia legătura, prin căile de comunicație ale CFR, cu ceferiști din țară pentru a le spune ce se întâmplă la Timișoara (Suciu și Bogdan, 2011, p. 256).

10,41

Directorul Știrbu (de la Întreprinderea Poligrafică Banatul) comunică faptul că demonstrații au revenit pentru a tipări un manifest. Știrbu le-a spus că nu sunt muncitori (JAO).

10,59

Radioul și Televiziunea transmit solemn Decretul privind instituirea stării de necesitate în toată țara. Se anunță sinuciderea ministrului Apărării Vasile Milea (Constantinescu, 2009, p. 83).

11,00

Tânărul Alecu Reus își introduce pe balcon tatăl, renumitul regizor de teatru Emil Reus, acesta vorbind de acolo demonstrațiilor. Alecu Reus însă refuză să vorbească, fiind soldat în termen, proaspăt anchetat pentru trădare, deoarece fusese arestat ca revoluționar (Suciu și, Bogdan, 2011, p. 389-390).

Constantin Duma are surpriza de a i se deschide o ușă a unui apartament de deasupra Librăriei Mihai Eminescu și fotografiază în liniște piața și venirea oltenilor. Este un exemplu de solidarizare tacită cu demonstrații și a locatarilor din Piața Operei, care în acest fel riscau să fie sancționați (Suciu și Bogdan, 2011, p. 311).

11,05

Se anunță la Inspectoratul Județean al Ministerului de Interne că mașina 56 B 5910, transportând sânge, sosește la Timișoara în jurul orei 18. Șofer – Iorga (JAO).

11,30

Inginerul-șef Virgil Popescu, de la PTTR (Direcția de Poștă, Telecomunicații și Transmisiuni), anunță că populația sună și cere restabilirea legăturilor interurbane, că altfel atacă Poșta. Precizează că sediul telefoanelor din str. Lenin nr. 1 nu este păzit și că în jurul lui se învârt indivizi dubioși (JAO).

11,42

Gara de Sud: gărzile venite din Oltenia se aliază cu circa 70 de manifestanți (JAO).

11,50

O sută de soldați împreună cu comandantul lor, neînarmați, se îndreaptă în aplauze spre centru (JAO).

12,00

Se anunță venirea altor olteni din Gărzile Patriotice. Cel puțin zece garnituri de tren cu Gărzi Patriotice se află în garile orașului. Se trimit o sută de oameni să-i aducă în Piață (Milin, 1990, p. 148). În total au venit 15 garnituri complete, cu 15-50 de vagoane cu gărzi patriotice și un tren militar (Milin, 1990, p. 153). Sabin Mărieș se ocupă de primirea oltenilor, la gară și în piață (Suciu și Bogdan, 2011, p. 450). Au fost aduși olteni în Piața Operei să afle adevărul. Li s-a dat de mâncare. Au cumpărat mezeluri și carne. Unii fuseseră adăpostiți în căminele studențești, alții au plecat înapoi (Medeleț și Ziman, 1990, p. 25).

Stoi Doru e trimis de Lorin Fortuna și Sorin Oprea, cu încă trei persoane, la Întreprinderea Solventul, care avea telefon direct cu Pancevo, Iugoslavia, să comunice lista Frontului și revendicările Revoluției.

13,00

După mitingul eșuat de la București, soții Ceaușescu i-au dat telefon lui Ion Coman la Timișoara, cerând să ia măsuri de oprire a manifestațiilor. Coman le-a răspuns că nu mai este nimic de făcut (Coman 1, 1990). Nicolae Durac arată că după mitingul de la București s-a dat ordinul de aplicare a alarmei de luptă „Radu cel Frumos”, de deplasare spre graniță a tuturor forțelor militare din zonă. Ordinul a fost ignorat (Suciu și Bogdan, 2011, p. 211).

14,00

La Clinicile Noi sosește o mașină blindată cu un tricolor cu gaură, purtat de inginerul Gabi Marinescu, anunțând că a adus pâine și salam pentru bolnavi. „Mulțumim, dar noi avem ce să dăm bolnavilor”, le-a transmis medicul Francisc Băranyi. Au primit pâinea pentru că era proaspătă (Suciu și Bogdan, 2011, p. 149-150).

15,15

Preotul Stelian Borza le spune participanților la o înmormântare: „Nu mergeți acasă, nu mergeți la pomană, vă rog veniți și mergem în Piața Operei”. Ajuns în Piața Operei, e invitat de participanți să urce la balcon, se găsea între magazinul Mercur și ceasul electric. Cineva de la balcon a rostit Tatăl Nostru. Preotul s-a ridicat în picioare, mulțimea s-a pus în genunchi și au rostit rugăciunea. Preotul a fost ovaționat (Suciu și Bogdan, 2011, p. 157).

16,00

Ministrul Vasile Milea, pe fondul mișcărilor de protest începute la București, întărește ordinul dat: alarmă de luptă, subliniind ca toată tehnica blindată să stea în coloană de așteptare la porțile unităților și că toate unitățile sunt în stare de alarmă generală (Zeca, 1990).

Căpitanul Oancea este chemat de comandantul Marii Unități, colonelul Constantin Rotariu, pentru a fi muștrat și amenințat (Suciu și Bogdan, 2011, p. 485-487).

17,00

S-a născut primul copil ai Revoluției. A fost botezat de 80.000 de oameni Victor (Medeleț și Ziman, 1990, p. 26).

18,46

Se comunică faptul că un cetățean în balon verde cu o valiză foarte grea a dorit să ajungă din Piața Traian la Combinatul Solventul (JAO).

19,30

Circa 2.500 de oameni au încercat să ia cu asalt tipografia orașului ca să tipărească ziarul FDR. „Am interzis să se tragă asupra lor, lucru ce mi-a fost de asemenea imputat de București” (Coman 1, 1990).

20,30

Tipografiile culeg și imprimă textul Proclamației. Sosesc parașutiștii, care cer superiorilor dreptul de a trage în manifestații, dar primesc ordin să părăsească tipografia după ce au verificat ce se tipărește acolo. Tipografiile distrug formele în care au cules textul Proclamației, iar tipograful Vasile Banu ascunde în ciorapi lista cu morții din Revoluție. Fabrica este debransată de la curentul electric (Milin, 1997, p. 132).

21,00

La inițiativa generalului Constantin Nuță, generalul Emil Macri este întrebat dacă nu dorește să i se confecționeze un buletin de identitate pe alt nume, pentru a se putea strecura printre demonstranți fără a fi recunoscut. Acceptă, i se face un nou buletin, pe care, pe 22 decembrie, l-a distrus (Macri, 1990, Rado, 2013, p. 79).

23,00

Lume puțină în Piață. Se scanda neîntrerupt. Tiberiu Kovacs asigura paza în clădirea Operei. Aproape din 10 în 10 metri erau supuși unui control riguros (chiar și el). Din minut în minut, veneau de jos știri contradictorii care trebuiau verificate (Milin, 1990, p. 160).

23,10

În noaptea de 21/22 au fost trimise la București, la solicitarea generalului Vlad, șapte dosare ale unor inculpați care au recunoscut acte de distrugere (Mihalache, 1990).

23,20

Grupuri de civili, trei-patru la număr, au încercat să pătrundă în depozitul de armament al regimentului mecanizat și în cazărmile regimentului de artilerie și tancuri din cartierul Fratelina, respectiv comuna Giroc. S-a răspuns de către militari cu foc de avertisment (Zeca, 1990).

23,30

În noaptea de 21 spre 22 decembrie, ca urmare a unui ordin primit de la punctul de comandă aflat la Comitetul Județean de Partid, ofițeri din grupa operativă a Marelui Stat Major, împreună cu ofițerii în ținută civilă de la Ministerul de Interne, cât și comandantul detașamentului de parașutiști de la Caracal sosit în oraș în jurul datei de 18 decembrie, de față fiind și generalul Gușă, au trecut la organizarea unei acțiuni ce viza capturarea Comitetului Frontului Democratic Român ce se afla baricadat în clădirea Operei. Acțiunea nu a avut loc datorită tergiversării intenționate din partea generalului Gușă, care era convins că este o acțiune irealizabilă, o copilărie (Zeca, 1990).

23,40

Lt.-col. Gheorghe Atudoroaie, adjunct al șefului Securității Timiș, primește ordin de la generalul Macri să ia măsuri, prin ofițerul de la Serviciul II, care răspundea de IRET, să întrerupă alimentarea cu energie electrică a Poligrafiei, întrucât s-au obținut informații că revoluționarii vor să tipărească manifeste. Ofițerul Lt.-maj. Novac M. a raportat că nu se poate. Atunci, Atudoroaie a vorbit și el cu cineva de la IRET, iar persoana respectivă i-a explicat că nu se poate întrerupe curentul întrucât este pe aceeași linie cu Clinicile Noi, Agronomia și Județeană de Partid. A raportat acest lucru generalului Macri și, deși acesta a insistat să se întrerupă curentul, nu s-a mai făcut nimic în acest sens (Rado, 2013, p. 157).